

JACOB OLSEN OG INGER JOENS- DATTER AF SKOVHUSE

Af Holger Munk.

DET er den gamle degn i Øster Egesborg, Lauritz Serritzlev, og sognepræsten Hans Ditzel, vi i dag kan takke for, at Jacob Olsens og Inger Joensdatters historie kan skrives som en nogenlunde afrundet skildring. De har nemlig begge ønsket at bevare visse oplysninger om dette ægtepar, ved gennem optegnelser i embedsarkiv og i kirkebogen at sikre disse mod forgængelighed.

Lauritz Frederiksen Serritzlev var degn og kirkesanger i Øster Egesborg fra år 1800 og til sin død 1840. I den tid havde han ligesom præst og kirkegængere søndag efter søndag, år efter år, gået hen over en ligsten i kirkens midtergang. Alle vidste dengang, hvem den dækkede over, og hvad den ret lange indskrift fortalte, men Serritzlev var muligvis den eneste, som forudså, at det indhugne engang ville blive bortslidt af de mange tråd. Han satte sig derfor hen og skrev, hvad stenen fortalte, — endnu medens det stod tydeligt. Det var den 19. maj 1824.

Denne afskrift indlemmedes i sognepræstens embedsarkiv og ligger her upåagtet i 134 år, indtil den nuværende sognepræst Joh. Langhoff finder den og hermed føjer et vægtigt supplement til de andre kilder, vi har, og som samlet giver et forholdsvis godt billede af det usædvanlige ægtepar fra Skovhuse.

Stenens indskrift — med Serritzlev og Langhoff som kilde — lyder:

„Dyd og Guds frygt, Gud belønner,
Salig Sjæl, som derpaa skjønner.

Ligsten i Øster Egesborg kirkes midtergang over Jacob Olsen og Inger Joensdatter.

Urørt bliver denne Sten, hvorunder hviler de jordiske Levninger af det fromme og velsignede Ægtepar, Seigr. Jacob Olsen og Hustru, Salig Inger Joensdatter, begge af Skovhuse. Han blev henlagt i dette sit Hvilested den 7de Julii 1762, gammel 77 Aar og 8 Maaneder, og hun ligeledes den 7de Januarii 1763, gammel 87 Aar og 11 Maaneder, efter at de havde levet et velsignet 53 Aar Ægteskab, som af deres 3 Børn og Børnebørn, 28 i Tallet, blev celebreret 1759. Til evig Erindring

testamenterede de 200 Sldr. til Østeregesborg Sogns fattige som aarlige nyder Renterne deraf. Nu mættes de begge af Guds Ansigtets højtidelige Beskuelse“.

Lauritz Serritzlev oplyser videre, at renterne af den omtalte legatkapital forvaltes af kirkeejeren greve Knuth til Liljendal og efter sin bestemmelse stadig kommer Øster Egesborg sogns fattige til gode. Dette forhold vedvarer endnu godt 100 år efter legatets stiftelse, idet embedsbogen udviser, at det blev uddelt i 1862. Men om de sidste 100 år har vi ingen oplysninger.

Da sognepræst Hans Ditzel i 1762 havde begravet Jacob Olsen, fandt han det afsluttede levnedsløb så interessant og betydningsfuldt, at han ved dødsfaldets indførelse i kirkebogen mente, at ret fyldige optegnelser var på sin plads, og igennem disse er hovedparten af det, som indskriften på ligstenen fortæller, allerede kendt. — Vedrørende Inger Joensdatter er der dog en ret betydelig afvigelse i det, som stenen oplyser, og det som kirkebogen siger. Den sidste siger, at hun var 80 år gammel, da hun døde, medens stenen efter Serritzlevs optegnelse sætter hendes alder til 87 år og 11 måneder. Det kan være en læsefejl. Måske var indskriften allerede i 1824 slidt så utydelig, at 0 er læst for 7. Kirkebogen har sikkert ret, idet aldersforskellen mellem ægtefællerne næppe har været henved en halv snes år.

*

Jacob Olsens historie begynder med hans fader, Ole Hansens, — gamle Ole Hansen af Skovhuse — som han i almindelighed blev kaldet. Han sagde selv, at han stammede fra Mern, hvor han skulle være født o. 1639, men ud over, at han tjente som karl i Bakkebølle hos Lars Pedersen Børring på den østligste gård i byen, og at han fik gård i Skovhuse i årene efter svenskerkrigen o. 1665, ved vi nu ikke stort om ham fra disse år. — Ole Hansen var gift mindst to gange og havde mange børn, som vi

nu kender lidt til, og blandt disse var altså Jacob Olsen, der blev født i Skovhuse omk. 1685 — antagelig på gården under matr. nr. 9 (gl. nr.), der dengang stod i hartkorn for 1 td. 5 skp. 2 fjk. og 1 alb. og i bygninger bestod af 33 fag hus. Det lave hartkorn må ikke forlede os til at tro, at nr. 9 var en ringe gård, snarere tværtimod. Forholdet her i Sydsjælland var nemlig det, at matrikuleringen såvel i 1664 som i 1688 var et meget misvisende og derfor uretfærdigt skattegrundlag, idet visse byer med påviselige fortrin var ansat urimeligt lavt, medens andre til gengæld var ansat alt for højt, alt taget i betragtning af gårdenes faktiske brugsværdi. Til de første hørte bl. a. Skovhuse, som ved at være omgivet af rige skove og gode græsgange havde betydelige fordele, som f. eks. Neble eller Nørre Mern ikke havde, skønt deres hartkorn lå en 5—6 gange så højt, og de følgelig også havde tilsvarende højere ydelser. Det er derfor ikke uden grund, at Skovhuse var en meget velanskrevet by blandt de unge karle, som skulle fæste gård, og at man — efter at være kommet lunt ind her — af al magt søgte at bevare gården for efterkommere eller slægt. Vi ved ikke noget nærmere om, hvordan Ole Hansen i sin tid var kommet ind, men vi ved, at han blev på sin gård, til han døde i sin høje alder af 88 år i 1727.

Den første gang, vi hører Jacob Olsen omtalt, er da han i 1709, den 7. juli „copuleres i Magister Hans Schrøders Hus i Vordingborg til Inger Joendatter iflg. kongeligt Brev“. Denne meget overraskende og usædvanlige oplysning, vi her får, at en bondekarl fra Skovhuse havde løst kongebrev og var blevet ægteviet, ikke i kirke som andre af hans stand, men i selve præstens hjem ligesom rangs personer, rejser en storm af spørgsmål, som vanskeligt kan ventes besvaret, men som lader os ane, at vi her står over for et nygift pår, som ikke er af den almindelige fæstebondestøbning fra år 1709. Vi konstaterer videre, at de agter at forblive i Skovhuse, idet Jacob Olsen ved samme tid fæster en gård her under Øster Eges-

borg kirke. Det er en ret stor gård i sammenligning med byens andre gårde, idet den er på 3 tdr. 2 skp. hartkorn. Den er 4-længet og af 48 fag, men noget forsømt, idet den får betegnelsen „temmelig ved magt“. Besætningen er på 8 heste, 4 køer og 2 ungnød samt 15 får og 9 svin. De 5 td. land ligger med rug, 6 med byg og 4 med havre, og ingen i Skovhuse kan ved denne tid tilså mere.

Skovhuse består ved denne tid af 10 gårde, hvoraf de 4 har skorsten, og de 7 har kakkelovn, men de har alle den nødvendige bageovn, malkølle og bryggerskedel. Nogle kedler kan tage $\frac{1}{4}$ td. malt, men Jacob Olsens er beregnet til en heltønde, og han er selvfølgelig også blandt de begunstigede, som har både skorsten og kakkelovn. — Måske var det her på sin plads at fortælle, hvordan de mindre begunstigede klarede sig vinterdage uden kakkelovn eller skorsten. Ja, ildstedet var en såkaldt „Æsse“ eller arne midt på gulvet, og røgen trak — efter at have svøbt sig rundt i rummet — op gennem et hul i taget, lyren. Det kunne være brandfarligt, og var meget ofte årsag til ildsvåde, hvorfor der fra myndighedernes side blev stræbt efter at få erstattet de åbne ildsteder med murede skorstene. Men det var i de mange tilfælde et for tungt læs for fæstebonden at få disse ombyttet med skorsten.

Men tilbage til Jacob Olsens gård. Der var stor frugt- og humlehave omkring den, men den unge fæster havde endnu ikke fået anskaffet sig bier, ligesom han heller ikke havde noget huggehus, et meget formålstjenligt arbejdssted her i skovbyerne, hvor man så at sige forfærdigede alle avlsredskaber og meget husgeråd selv.

De oplysninger, vi her har givet, stammer fra en optælling, som Siegfred von Plessen på dronning Annas vegne lader optage over tilstanden her i Sydsjælland ved år 1710, da hun står for at skulle tilbagelevere sin gemal, Prins Jørgens, livgeding, Vordingborg len, til den danske krone. Jacob Olsen startede altså som dronning Annas bonde, gik med lenet over til at blive kongens bonde for

1718 at blive rytterbonde, en stilling han beholdt sit lange liv igennem.

Allerede i 1719 har Jacob Olsen fået to matrikelnumre lagt ind under sit fæste, nr. 4 og nr. 6, og han svarer nu af tilsammen godt 6 td. hartkorn. Han har også fået rettet gården op samt bygget til, så den nu er på 54 fag. Hestebestanden er stadig den samme, 8 ialt, men han har nu 9 hornkreaturer. Om Skovhuse by siges ved denne tid: „Denne By ligger udi Skoven, dens Jorder bestaar af Vænger og Indelukker, den haver Græsning af Kohaven og paa Stensved Overdrev og fuldkommen til, hvad den kan overføre. Er maadelig skyldsats imod deres Sæd og Ejendom. Haver Humlekuler og Frugthaver, og alt er udi god Stand.“

På trods af 1730ernes fattige år med faldende kornpriser og begyndende kvægsyge synes Jacob Olsen at klare sig godt på sin store fæstegård. Ja, en tælling i 1739 viser, at han endog har fået sin gårds bygninger meget udvidet, så at den nu består af 75 fag husrum, og hermed er blevet en af Sydsjællands største bondegårde. Den er også ret velholdt, idet der på disse mange fag kun kan sættes et fæld af 10 rdl. Han holder fortsat 8 heste, men har nu også 2 trækstude og 13 hornkreaturer, 12 får og 14 svin. Naturligvis får denne gård betegnelsen: „God Tilstand“.

Som vi har set, var Skovhuse en god by for en rytterbonde at have gård i, og det skulle nok give sig udslag, når en by gennem mere end et par generationer havde været så „mådeligt“ skyldsats, at afgifterne af fæstegårde her kun var en brøkdel af det. bønderne fra andre byer måtte udrede. Det er derfor intet under, at 4 af „gamle Ole Hansen“s sønner forblev i deres fødeby og fæstede gårde her, således at Skovhuse ved denne tid næsten kunne kaldes en familieby. Men det var Jacob Olsen, der havde den største og bedste gård, samlede sig en betydelig velstand og skabte sig en tilsvarende position blandt byfæller som ud over det ganske distrikt. Hvis vi tænker os, at Jacob Olsen havde levet i vor

tid, måtte han anses for at være selvskreven som amtsrådsmedlem, formand for en landboforening eller for en eller anden større andelssammenslutning, og det ville næsten være utænkeligt om han ikke også var blevet indfanget af et lokalt pengeinstitut — bank eller sparekasse —, hvor han som landbrugskyndig direktør kunne øve sin indflydelse. Men for en 2—300 år siden havde bondestanden ikke andre tillidsposter, som var eftertragtede, end skovfogedstillingerne. Af disse var der på hele rytterdistriktet 24, og selvsagt havde Jacob Olsen en af dem, en stilling han havde haft fra det år, han fæstede gård.

Skovfogedens meste arbejde bestod i de tider, vi her er ved, i at vogte skoven mod skovtyve og at passe på, at der ikke blev hugget noget, som ikke var lovligt udvist. Han havde derfor pligt til — ved dag som nat — jævnlig at gøre inspektionsture på sit skovfogederi for at overvåge, at intet blev hugget „til upligt“. Kom han på disse ture over skovtyven, eller fandt han spor efter, at noget var hugget og bortført, måtte han følge dette spor — til by og gård — hvor brændet var ført hen, tage sin pant og gøre sin indberetning til skovrideren. Skovfogeden skulle derfor både kunne læse og skrive, betingelser der ved ledighed indskrænkede ansøgernes tal meget betydeligt. — Det kunne til tider være svært nok at være skovfoged, ja, i visse tilfælde var det vel nærmest pinligt at skulle våge over sin byfæller, venner og nære slægt. For Jacob Olsen med den store slægt og mange bekendtskaber har det da heller ikke været let, navnlig i de unge år. I disse hører vi også mest om ham som skovfoged, — måske har han dengang også været mest nidskær i tjenesten. Først i august 1709 var han således kommet bag på Per Rasmussen Stær af Vestenbæk „på Stensved Skov lige over for Kausemosen“, hvor der lå hugget 5 risbøge. I sådanne tilfælde var det som anført almindeligt, at skovfogeden fratog skovtyven hans økse som bevis og pant. Det lykkedes imidlertid ikke for Jacob Olsen i dette tilfælde, idet Stæren satte sig til modværge,

„tog Øksen op og vilde slaget med Skaftet, saa at han (Jacob Olsen) maatte undvige“. Ja, så var der ikke andet for skovfogeden at gøre end at gå efter folk til at syne den øvede skade, men „imedens kørte Per Stæhr bort og lod træerne ligge.“ Dog hjalp det ham ikke noget, thi da han stod indstævnet for tinge, og Jacob Olsen „i Guds Sandhed“ kunne vidne, hvorledes alt var gået til, slap han ikke for en bøde. — Kort efter nytår 1710 var Jacob Olsen atter „heldig“, da han var „ude i Skoven at se om nogen hug der, og da han kom bag Horsebjerg uden for Skovhuse Gærder, fandt han tvende af Langebæk Mølles Karle, nemlig Bent og Rasmus, som havde hugget en Bøgegren ned af en Bøg, Tønde tyk ved Hugget“. — „Hvis Karle er I?“ spurgte Jacob Olsen. — „Langebæk Mølles, Jens Martinsens,“ svarede de. — „Har jer Husbond befalet jer at hugge her?“ fortsatte skovfogeden forhøret. — „Ja,“ svarede de. — Så tog Jacob Olsen en økse fra Bent som pant, men imedens undløb Rasmus, og skovfogeden gik til Skovhuse og hentede vidner til at vurdere, hvor meget der var hugget, og sammen med sin fader Ole Hansen og Hans Laursen anslog han det til at være 5 læs brænde.

Det var et par eksempler fra Jacob Olsens unge år som skovfoged. Senere hen hører vi vel ikke meget om ham, uden at vi deraf kan slutte, at han har ladet skoven passe sig selv. Det er muligt, at han med årenes større vægt og stigende myndighed har haft lettere ved at få forholdene i en roligere gænge, og i mindre tilfælde selv har ordnet sagen i mindelighed.

*

At Jacob Olsen også i perioder måtte påtage sig det brydsomme og utaknemmelige hverv at være fangsfoged over det store Stensved fang, siger sig selv. Den 18. juni 1739 har han således 20 uafhængede — og foreløbig herreløse — heste stående hos sig i Skovhuse.

*

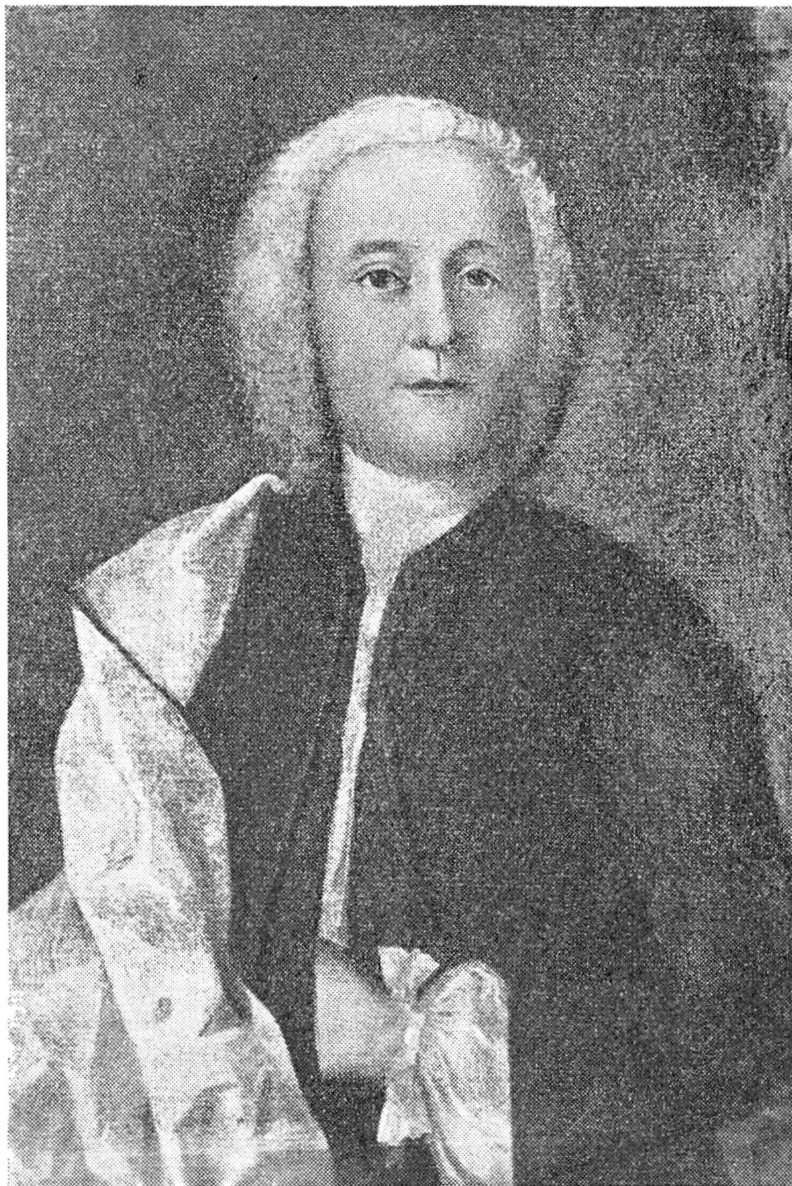
I ryttergodstiden, hvor største delen af ladegårdenes

marker lå til græsning for rytterhestene, var der ikke brug for det fulde hoveri af samtlige distriktets gårde. De fritagne måtte i stedet svare hoveripenge. Jacob Olsen var, som samtlige Skovhuse-bønder hoveripligtig, men som den betydelige mand han var, har han naturligvis indset, at gaves der en lejlighed til at få denne ydelse afløst mod en betaling i penge, måtte han ikke betænke sig. Det, han herved kunne spare i tid og arbejdskraft samt i slid på vogne og heste, kunne med største fordel sættes ind på gården derhjemme og pengeydelsen således mange gange indvindes. Det var kun en selvfølge, om sønnen Johannes Jacobsen efter at være blevet regimentskriver har støttet faderen og også søgt lejlighed til afløsning af gårdens hoveripligt in natura, men først på Jacob Olsens gamle dage, i 1757, lykkedes det at finde en ordning, som kunne godkendes af alle instanser.

Neble Torp bønderne havde alle dage siddet og hugget med gårdene grundet på den foran omtalte „alt for højt ansatte taksering“, og navnlig havde det været galt på nr. 4, som skulle svare afgifter af 9 tdr. 2 skp, 2 fjk. og 2 alb. hartkorn foruden hoveripenge. Disse sidste kan fæsteren Laurs Olsen ikke skaffe, — det drejer sig om 6 rdl. — og anmoder derfor ryttergodssessionen om at måtte gøre hoveri i stedet. Da han er en „god Bonde, som man i Almindelighed gerne vil conservere“ foreslår regimentskriveren, at man indvilliger heri, såfremt man kan formå en anden til i Neble-bondens sted at svare de 6 rdl. mod, at han selv bliver fri for hoveri in natura. Johannes Jørgensen kan endvidere oplyse, at „han har formaaet Jacob Olsen i Skovhuse i Øster Eegesborg Sogn paa Gaarden Matr. Nr. 4 at svare for forbemeldte Gaard udi Nebølle Torp de paabudte Hoveripenge, der aarlig er 6rdl. mod, at han selv bliver fri for hoveri in natura. veri at forrette befriet“. — Da alle parter jo kunne være tilfreds hermed, og navnlig da den kongelige kasse ikke mistede nogen indtægt, kunne sessionen tiltræde denne ordning, — og rentekammeret bifaldt.

Når Jacob Olsen og Inger Joensdatters minde lever i dag, så er det ikke for deres position blandt standsfæller eller for den betydelige rigdom, de gennem årene fik sam-

Regimentsskriver, cancelliråd Johannes Jacobsen, f. 1711 og død 1763 i Vordingborg. Malet af Hørner. Maleriet skal findes på Katholm (v. Grenå).

let, men derimod for deres vidtfavnende godgørenhed og hjælpsomhed og først og sidst for det enestående lange og lykkelige familieliv, som blev dem beskåret. Ingen kvinder, vi nu kender, har været med i så mange „Kvindestuer“ (barsel) eller været gudmoder for så mange børn

i Øster Egesborg kirke som „Inger fra Skovhuse“. Som fadder, værge og formynder, som forlover ved trolovelser og som den, der tilkaldes til dødssengen for at høre en sidste vilje — muligt også en bekendelse, — nævnes atter og atter Jacob Olsens navn. Der kan ikke her gås i detaljer, det må siges i en sum.

Selv fødte Inger Jacob Olsen 3 børn, som alle blev en pryd for hjemmet og således bidrog på deres vis til at øge dets glans. Den ældste var en dreng, som i dåben 1711 fik navnet Johannes Jacobsen. Han opnåede på sin hjemegn den højeste stilling, som nogen bondefødt her fra Sydsjælland hidtil havde nået, idet han blev regimentsskriver over Vordingborg rytterdistrikt. Denne stilling findes ikke i dag og kan i omfang, hvad magt og myndighed angår, heller ikke sidestilles med nogen anden nutidig. Han var „bindeleddet mellem bønderne og godsets andre fæstere og så ryttergodssessionen eller rentekammeret, der atter havde den øverste myndighed og ansvaret overfor enevoldskonger*). — Reelt havde Johannes Jacobsen som regimentsskriver Sydsjællands bønders ve og vel i sin hånd. — Hans historie hører ikke hjemme her, men de sider af hans liv, som har tilknytning til hjemmet i Skovhuse, skal belyses. Det må antages, at såvel han som broderen Børge Jacobsen har gået i Vordingborg lærde skole, uden at vi dog ser, at nogen af dem tog afgangseksamen til universitetet. — Som 20årig finder vi ham som „Skriverkarl hos Amtsforvalter Theilman på Grevens Vænge“, en plads han synes at have beholdt i mange år, idet han 10 år senere omtales som „Monsieur Johannes Jacobsen hos Hr. Theilman,“ og det er fra denne plads og med sin uddannelse her, at han i 1741 gør springet til „Hans Majestæts Regimentsskriver over Vordingborg Rytterdistrikt“. Ved denne lejlighed træder Jacob Olsen atter ind i billedet, idet han sammen med forpagter Peder Neergaard på Vordingborg slots ladegård stiller den nødvendige kaution — 3000 rd., — som sønnens højt betroede stilling kræver. Om Johannes

*) Se Rytterbonden s. 20.

Jacobsens private liv skal her kun oplyses, at han var gift to gange. I første ægteskab med Anna Christine Bernhoft havde han 8 børn, i det sidste med Rebekka Marie Krøyer var ingen arvinger. Den ældste søn, opkaldt efter farfaderen i Skovhuse, var i 1761 elev på Herlufsholm lærde skole, den næstældste ved navn Mentz Bernhoft Jacobsen var ved samme tid landvæsenselev på Næsbyholm. Som vi senere skal se, bliver det ham, som efterfølger farfaderen på gården i Skovhuse.

Johannes Jacobsen dør ret ung, omkring de halvt hundrede år, i sommeren 1761. Endnu den 15. juni var han på sit regimentsskriverkontor i Vordingborg, men den 8. oktober indledes der skifte efter ham. — Efter det, vi kan se, var dette dødsfald den største sorg, som ramte hjemmet i Skovhuse, men i sorgen blander sig glæden over, at Johannes Jacobsens yngre broder, som hidtil har været medhjælper på regimentsskriverkontoret, bliver udnævnt til hans efterfølger. Børge Jacobsen, som er ugift, træder ikke alene ind i broderens stilling som regimentsskriver, men også i faderens sted for de mange uforsørgede børn, der så kan fortsætte deres påbegyndte uddannelse og for de mindstes vedkommende forblive i hjemmet fremover.

Er det uden sidestykke i Sydsjælland, at en bondesøn blev regimentsskriver, så er det for det ganske land ukendt, at to brødre, begge bondesønner, afløser hinanden i denne høje stilling, som her omtales.

Jacob Olsens og Inger Joensdatters eneste datter Kirsten var gift 3 gange. I første ægteskab med Peder Ebbesen af Rødstofte, dernæst med Jacob Engel, som var ladefoged på Jungshoved og sidste gang med Ephrahim Schumacher. Gennem disse ægteskaber kom hun til forholdsvis stor velstand, — gården i Rødstofte var Sydsjællands største ryttergård i bygninger —, samt ind i en stor og udbredt slægt“.

Den 7. juli 1759 blev det første guldbryllup, som vi

ved noget om her i Sydsjælland, fejret på den store gård i Skovhuse. I tider, hvor man med rette kunne sige, at „Barselsengen var Kvindens Valplads“, hvor virkelig læge-

St. Olai kirke i Øster Egesborg.

hjælp på landet var ukendt, og hvor man i de mangfoldige tilfælde så ægteskaber — ofte endda meget korte — afbrydes ved dødsfald og nye nødvendige for bedriften indgået, er det at finde et ægteskab, som strakte sig over et halvt århundrede, i sig selv ret bemærkelsesværdigt. Da det nu skete for dette meget kendte, afholdte og ansete

ægtepar, som ydermere havde haft den lykke og glæde at få glansen over sig og hjemmet ved børnenes store fremgang, så er det ikke mærkeligt, at mindet om denne begivenhed, Jacob Olsen og Inger Joensdatters guldbryllupsdag, midt i højsommerens festskrud, gennem kirkebogens optegnelser, er blevet bevaret til nu, 200 år efter. Det har uden for al tvivl været en fest, som ikke alene den store slægt, men også den ganske by, det hele sogn, ja, egn har taget del i.

Festdagen faldt på en lørdag, og det er sandsynligt, at guldbrudeparret med børn og børnebørn samt nære slægt har gjort en kirkerejse til Øster Egesborg. I al fald ser vi, at pastor Ditzel finder anledning til at indføre i kirkebogen, at guldbrudeparret på denne dag „celebrerede deres 50-årige ægteskab“. — Andet end denne optegnelse i kirkebogen og så det, som ligstenen i Øster Egesborg kirkegulv fortæller, er ikke bevaret om denne sjældne fest, så fantasien er her frit stillet.

*

Endnu tre år fik ægteparret at leve sammen i, men den 2. juli 1762 døde Jacob Olsen, 77 år og 8 måneder gammel, og på bryllupsdagen den 7. juli blev han bragt til sit sidste hvilested i Øster Egesborg kirke. — —

Det blev en meget stor begravelse, vel nok den største der nogen sinde er foregået fra denne kirke. Hvor mange, der var „inviteret“, ved vi nu ikke nøje tal på, men da bedemanden fik 2 rdl. eller lige så meget som tjenstedrengens årsløn for at gå bud, må han have været langt omkring og inde i mange hjem.

Kisten, som vor købt i Nyråd har Lorentz Snedker, var sort „sværtet“, og der var købt „Flor og sørgetøj for 8 rdl. (2 køers værdi). Graveren fik 3 mark for sit arbejde med at bryde kirkegulvet op, og som klokker tjente han det samme ved at ringe til begravelsen. Pastor Ditzel fik 10 rdl. for at forfatte og holde en ligprædiken, og degnen Spleth fik 4 rdl. for at synge (i værdi henholdsvis en brun 12-års hoppe og en grå 8-års ko). Under mange skift og

vel af noget nær lige så mange hold bærere — slægt, venner og byfæller — blev Jacob Olsen båret fra Skovhuse til sin grav i Øster Egesborg kirke. Før og efter var der gravøl i hjemmet. Hvad der hertil gik med, ved vi ikke i enkeltheder, da hjemmeslagtet og gårdens egne produkter selvsagt udgjorde hovedparten, men af indkøbte varer vil vi hæfte os ved „8 Bouteiller rød Vin à 2 mark og 8 Bouteiller fransk vin à 1 mark“ samt „Sukker for 3 mark“. De 16 „Bouteiller“ vin kan tyde på, at der har været gæster med uden for bondestanden, hvad da også har været meget sandsynligt.

Men hjemme i Øster Egesborg præstegård sidder nu efter begravelsen pastor Ditzel og mindes dagen ved at prente følgende i kirkebogen:

1762 Die 7. Juli begravedes Seig Jacob Olsen af Skovhuse, 77 Aar og 8 Maaneder gammel. Og havde denne brave Mand faaet den Naade af Gud at leve i 53 Aars Ægteskab med sin endnu efterlevende Hustru. Han celebrerede derfor dette sit 50ne Aars Ægteskab for 3 Aar siden den 7. Juli 1759, og mærkeligt! nu blev begravet paa samme Dag i dette Aar. Hans Kierlighed og Godgørenhed mod de fattige var stor i Livet, og han ihukom de trængende til sin Død, thi testamenterede han kort før han døde Eet hundrede Rixdaler*) til Øster Egesborg Sogns fattige, som aarligen skal nyde Renten af bemeldte Capital. —

*) Det er ikke Eet Hundrede Rdl. men det er To Hundrede slette Daler som er testamenteret, idet jeg siden blev underrettet af den afdødes Søn selv, Børge Jacobsen.

Straks efter at regimentsskriver Børge Jacobsen havde fået budskabet om faderens død, havde han „ladet Stervboet forsegle alt til Sikkerhed for de umyndige Arvinger og på det, at intet af Boets Ejendele vorde adsplitte“, ved „tvende Mænd Niels Olsen og Christen Sørensen“, som „forfatte en Forretning“ (registrering) til

brug under den kommende skiftesamling. — Som rytterbonde henhørte Jacob Olsens skifte under regiments-skriverens forvaltning, men da Børge Jacobsen jo i dette tilfælde selv var arving, måtte han vige sædet og anmodede amtmanden „Hans Excellence Hr. Geheimeraad von Reitenstein“ på Beldringe om at ville foretage dette.

Den 3. august blev den berammede dag, hvor von Reitenstein havde sendt sin fuldmægtig Søren Engelbreth til Skovhuse for sammen med vurderingsmændene, Niels Boesen fra Viemose og Olle Poulsen fra Sageby, at indlede skifteforretningen.

Og så er vi på Jacob Olsens ryttergård i Skovhuse, hvor vi følger fuldmægtig og vurderingsmænd på deres rundgang under vurderingen af det store og rige bo, følger dem fra dagligstue til øverstestue og er med i kamre og kældre, i rullestue og på lofter. Det er for et nutidsmenneske som at vandre gennem et udsøgt og vel indrettet egnsmuseum. Vi modtager et stærkt indtryk af gammel fin bondekultur, som naturligvis er langt stærkere og af en helt anden karat her, hvor der er levet mellem de mange smukke ting, end det er muligt for et museum at give os det i dag.

Hvor er her dog en overdådighed af sølvbægre, sølvskeer og krus med sølvlæg, og her er masser af tin- og kobbertøj for ikke at tale om, hvad der findes i køkkenet af blikstøj og jernfang. Alene dette, vi her summarisk har nævnt, vurderer mændene til nærved den dobbelte værdi af gårdens — ellers meget store — besætning. Og hvad var her så ikke af møbler: Dragkister — endda en med indlagt arbejde —, lågkister, egeskabe, askeborde med og uden „slag“, vråskabe og pyramide. Jacob Olsen har haft to standure — „Slag-Uhre“ — hvoraf det ene er i grønmalet „Futteral“ (3 gode køers værdi). Der er senge med omhæng, spejle (sjældne ved denne tid) og skilderier (også noget usædvanligt i en bondestue). — Men vi kan ikke fortabe os i detailler i dette store hjem, men må holde os til det summariske og nu og da nævne noget i flæng,

og her vil det stærkest hæfte os, som fortæller noget om den afdøde. Der er nu først hans „Agat Signet-Ring af Guld“ (værdi en rødhjælmet ko på 12 år). En signetring var i sig selv en uhørt sjældenhed hos en rytterbonde, og så tilmed af så stor værdi. Hvad skulle en bonde, som sjælden så kongens mønt, også bruge en sådan til, — men Jacob Olsen havde ret ofte haft brug for den, under sine handler, sine formynderskaber og sine ikke ubetydelige udlån af pengemidler. Han havde således forstrakt Præstø borgerskab med et lån på 530 rdl., og i Frenderup mølle havde han endog 770 rdl. indestående, ligesom „de trende Huse i Vordingborg, hvor Jørgen Ambrosius boede“ var sat i pant til ham for 66 rdl. og 4 mark, — alt blot for at nævne eksempler.

Men vil vi se Jacob Olsen for os, så er her hans tøj. Hans stadstøj var en „hvidgrå Klædeskjole med Vest“ samt en „brunagtig“ dito, medens hans hverdagsdragt var en „blakket Klædeskjole“ og til begravelser eller anden fest havde han „en sort Kjole med Vest og Bukser“. Endvidere havde han et meget festligt klædningsstykke: en vest med 25 sølvknapper (= en ko i værdi). — Endelig fandtes der i Jacob Olsens garderobe noget meget sjældent, noget vel ingen rytterbonde i Sydsjælland havde magen til: en sølvringet spadserestok, — „et spanskrør med sølvring“. — Det er meget sandsynligt, at vi her har guldringegommen fra sommeren 1759 for os: Hvidgrå klædeskjole, vest med sølvknapper, agat signet-guldring på fingeren, støttende sig til den sølvringede stok. — Nej, det er sandelig ikke „Jeppe på Bjerget“, vi her har for os, selvom det også må indrømmes, at Jacob Olsen heller ikke kan stå som den typiske rytterbonde ved denne tid.

Men vurderingsmændene går videre. „6 nye lomme-tørklæder“, siger de (undervurder endelig ikke deres værdi, der skulle nemlig på det nærmeste 2 årssvin til for at betale dem). Og så står vi ved Jacob Olsens bogsamling, — hvis vi kan bruge dette navn om de 5—6 bøger, han havde. Der var først bibelen og en huspostil, dernæst Rosenkrantz'

ligprædikener og endelig et par bøger af religiøst indhold. Nej, det var naturligvis ikke noget bibliotek, men hvor mange kunne overhovedet læse dengang, og af disse igen ejede få eller ingen en bog.

I kældergangen opbevarede Jacob Olsen sit rejse-udstyr: Støvler, kapper, paladsker, „Sadel med Chabaraque“ og bidsel. Ligesom datidens rytterbønder har Jacob Olsen uden tvivl været en øvet rytter. Korte som lange rejser foregik sædvanligvis på hesteryg, men når Inger skulle med, og det har været ret hyppigt efter kirkebogen at dømme, ligesom vi tør gå ud fra, at dette ægtepar hver søndag trofast har gjort turen fra Skovhuse til Øster Egesborg kirke, så har det været med vogn, og Jacob Olsen havde sit vogntøj — som alt andet — i særdeles god stand. Han havde således to „nybeslagne Vogne med sorte Fadinger“, og de blev kun brugt til rejsebrug, men til gårdens drift havde han „tvende Færrits-Vogne med Høsthauger“ foruden en gammel vogn til markbrug. Han havde kunnet pløje med to plove og havde haft 3 harver, men derimod ser vi hverken noget til tromle eller slæde — måske har vi overset dem.

Jacob Olsens besætning var som ventelig meget stor: 13 køer, 2 tyre, 5 stude og 4 kalve. En sand Noas ark i kulører og aftegninger. Men hans hestebesætning var det mest overvældende. Der var 15 ialt, og vurderingen viser, at det var udsøgte og meget værdifulde dyr. 2 af hopperne havde føl, og der var en „blakket Hingst paa 5 Aar“ samt en 2-årig „Vrinsker“. På denne og føllene nær var samtlige heste „drætfærdige“, og vurderingen lå derefter. 4 blev således ansat til 30 rdl., eller hver for sig lig gårdens samlede svinebesætning, som var på 25 stykker, hvoraf de 13 endog var 3-årige svin. — Der var 19 moderfår, som vurderingsdagen endnu gik med 9 lam.

Jacob Olsen havde også været bi-mand, idet han havde 8 stader (værdi 2 køer), og han havde som alle andre her

på egnen en stor frugthave, hvoraf der dette år blev solgt frugt for samme værdi, som de 19 får med lem ansattes til.

*

Som ventet var fæstegårdens bygninger i yderst velholdt stand, så man i skifteprotokollen kun havde at indføre, at „Husene var overset, og at disse fandtes i en saadant Tilstand, at man ikke med lovlige Føje kunde paabyde Stervboet at ansvare nogen Bygningsfæld“.

Om selve driften, det daglige arbejde og herunder bygningernes vedligeholdelse, kan der kun siges, at Jacob Olsen selvfølgelig ikke i mange år havde fulgt efter en plov eller gået med sædeløb. Alene hans høje alder forbød jo dette, men at alt er gået efter hans ånd og vilje, kan ikke betvivles. Hele driften var dog nu i denne sommer, 1762 overladt til avlskarlen Peder, som sammen med en anden karl og en tjenestedreng klarede det daglige, men ved høst og andre særlige lejligheder havde man lidt løshjælp. Lillepiggen måtte tage sig af malkningen, men var nu omkring Jacob Olsens død og begravelse, hvor hendes medhjælp inde var påkrævet, blevet afløst af Maren Stages, som 2 gange om dagen var gået til kørerne på overdrevet. Det havde været i 7 uger, og hun havde fået $\frac{3}{4}$ skilling om dagen for det, men i høsttiden, hvor hun havde hjulpet til i 9 dage med at rive hø, havde hun fået 4 skilling om dagen, og da kornhøsten kom, var hun også med at binde i $4\frac{1}{2}$ dag, og det havde hun fået 6 skilling i dagløn for, endelig havde hun været med i 2 dage at strø gødning. — Maren Stages boede i et hus i byen, som Jacob Olsen ejede, og arbejdsdagene gik derfor i mellemregning af på huslejen.

*

Under hele sommerens omvæltning, Jacob Olsens død og begravelse, den påfølgende registrering, og under første skiftesamling, har vi ikke hørt om eller set mindste glimt til Inger Joensdatter. Det var sønnen Børge, som var hendes lavværge, og svigersønnen Ephrahim Schumacher fra Rødstofte, der havde taget sig af alt. Der er meget, der

tyder på, at hun har været af svage kræfter, og det er også sandsynligt, at ægtefællens død har berørt hende så stærkt, at man — hendes høje alder i betragtning — har forudset, at hun ikke havde nogen lang tilværelse at se frem til. Det påbegyndte skifte bliver i al fald ikke fortsat. Der anføres ganske vist som grund herfor, at det ikke kan slutte, førend regimentsskriver Johannes Jacobsens skifte er afsluttet, idet Jacob Olsen som bekendt havde „caveret“ for sønnens oppebørsler, og før det var klarlagt, hvorvidt denne kautionsforpligtelse ville blive effektiv, kunne Skovhuseboets midler ikke opgøres eller komme til udlodning. — Det må her indskydes, at Johannes Jacobsens regnskaber ved den endelige opgørelse var i orden, og at der således ikke herfra faldt fædreneboet noget til last.

Nok er det, at medens Jacob Olsens skifte hvilede, løb året ud — og med dette Inger Joensdatters lange og lykkelige liv. Vi ved ikke hendes nøjagtige dødsdag, men under den 7. januar 1763 indfører pastor Ditzel i sin kirkebog: — „begraves salig Jacob Olsens Enke af Skovhuse, gammel 80 Aar. Prædike“. —

*

Der er ingen grund til at antage, at den sørgfest og det ceremoniel, der i hjemmet, på vejen til kirken og i selve kirken, var forskelligt fra det, vi kender, da egnen sommeren før viste Jacob Olsen en sidste ære. Også Ingers kiste blev sat ned i kirkegulvet ved siden af Jacob Olsens, og både præst, degn og klokker modtog deres offer i samme mål, som de havde nydt den 7. juli året før.

Også ved denne lejlighed var indkøbt sørgeflor, men ved mindefesten i hjemmet bagefter synes der ikke at have været vin på bordet, hvorimod der var indkøbt „en Top hvidt Sukker og 1 Pund Kaffebønner“ — sjældne og dyre varer — og sikkert beregnet på de mange kvinder, som man kan tænke sig var mødt frem ved denne lejlighed, mange af dem for at sige Inger en sidste tak for trøst og hjælp i barselnød. — Der var også indkøbt 5 lispund

oksekød, uden at vi heraf tør slutte os til gæsternes antal, idet gårdens egen leverance jo ikke er kendt.

*

Den 15. januar afholdtes registrering i boet, hvor de to arvinger, regimentsskriver Børge Jacobsen og rytterbonden „Monsignør Ephrahim Schumacker“ selv var tilstede. Man enedes om at lette delingen ved at stille alt i boet til auktion, og at denne skulle afholdes på gården „den 28. Januar og følgende Dage“. — Vi har ikke søgt nærmere oplysninger om denne auktions forløb, muligvis findes intet bevaret herom, men vi kender jo, hvad der skulle sælges fra „eftersynet“ under registreringen, og nok er det vel også for at vide, at alt, hvad dette ægtepar havde samlet gennem et langt liv, nu her sidst i januar 1763 atter skulle spredes for alle vinde. Mange gamle ting står måske endnu rundt om i Sydsjælland på gårde og i byer, som stammer fra Jacob Olsens og Inger Joensdatters hjem i Skovhuse.

Nej, vi kender ikke auktionen, eller hvor mange dage den varede. men vi ved derimod, at den indbragte 1310 rdl. 4 mark og 10½ skilling. Vil man omregne fortidens penge til nutidsmønt, kan det selvsagt ikke lade sig gøre ved f. eks. at sige, at 1 rdl. er lig 2 kroner. Vil vi vide noget om pengenes virkelige værdi, om deres købekraft, må vi omregne fortidens mål i varer såsom jord, korn, kvæg, arbejdsydelse eller lignende og så atter se, hvad det koster i dag. Vi har hidtil i denne historie holdt os til besætningsstykker som måleenhed. En jævn god ko var således anslået til en værdi af en 4—5 rdl., og en hest kunne i værdi svinge fra 10 til 30 rdl., et får kostede 1 rdl., og et 3-årigt svin kunne indbringe godt 1½ rdl. —

Omsætter vi auktionsbeløbet, som kom ind her i Skovhuse til køer af almindelig vurderingspris omk. 1762, så kunne man altså få en herregårds besætning på 300 for de penge. Valgte man derimod at købe heste for beløbet, var det muligt at få omkring 45 1. classes heste. Vi når vel ikke nogen nøjagtig omregningsværdi herved, men vi

opnår, at enhver kan indse, at man ikke kan knipse de 1310 rdl. væk ved at sige, nå—nå altså en 2600 kr.

*

Men det var jo kun auktionsbeløbet, vi her fik. Der-til skal så lægges obligationer, udestående fordringer samt alt, hvad der var bortsolgt fra gården af frugt, korn og kvæg, så det samlede indtægtsbeløb kom herved op på 3335 rdl. 2 mark og 2½ sk., mod udgifternes 430 rdl. 4 mark og 1½ sk. Ved den endelige udlodning blev herefter en broderlod på 1250 rdl. og 1³/₅ skilling, medens en søsterlod måtte nøjes med det halve eller 625 rdl. og ⁴/₅ skilling.

*

Vi har ingen oplysninger om, hvornår gravstenen, som endnu ligger i Øster Egesborg kirkes midtergang over ægteparrets gravsted, blev lagt på plads; vi ved ikke, hvem der huggede den, og hvem der bekostede den, og heller ikke, hvem der formede de smukke mindeord, der står på den. Der kan dog næppe være tvivl om, at det må være sønnen Børge Jacobsen, ligesom det også er naturligt at gå ud fra, at han og søsteren i Rødstofte har bekostet den. — Den kan tidligst være lagt på plads hen i sommeren 1763. Kun een ting fortæller stenen, som vi ikke vidste i forvejen fra andre kilder: at de tre børn og børnebørnene, tilsammen 28, var samlede i Skovhuse den 7. juli 1769. Da vi ved, at Johannes Jacobsen havde 8 børn, og at broderen Børge ikke var gift, må de 17 stamme fra hjemmet i Rødstofte, her rimeligvis børnebørn medregnet. Angående de 200 sld., som „til evig Erindring“ blev testamenteret Øster Egesborg sogns fattige, som årligt nyder renterne deraf, så er det jo ejendommeligt, at man kun kender noget til dem i sognet de første 100 år, men ikke de sidste. Det må kunne oplyses på stedet.

*

Men tilbage til Skovhuse i 1763, hvor livet fortsat skulle gå sin gang på gård nr. 4 og 6, som altså måtte have ny fæster. Her var to instanser, som skulle tale med: regimentskriveren på ryttergodsets vegne vedrørende de „øde

Jorder“ af hartkorn 3 td. og 2 skp., og så kirkesessionen for den gård af hartkorn 2 td. 6 skp. 3 fjk. og 1 album, som Jacob Olsen havde siddet med i de mange år. Regimentsskriveren holdt på, at „dette års høst tilfaldt arvingerne“, idet jorden jo var drevet og tilsået på boets regning. Men på de vilkår, så det ikke ud til, at der var liebhavere, hvorfor kravet da også frafaldes, og skiftet sluttede den 24. oktober 1763.

*

Men den store og veldrevne Skovhusegård gik ikke ud af slægtens besiddelse i denne omgang, idet kirkesessionen, som den 7. juli 1763 afholdes på Beldringe under amtmand Christofer von Reitenstens forsæde, tilsiger „Mentz Jacobsen Fæste paa den Kirkegaard i Skovhuse, som hans Farfader Jacob Olsen har haft i Fæste udi 53 Aar og paa boet. Hartkorn 2 Td. 6 Skp. 3 Fjk. 1 Alb. Besætning og Inventarium ved Stedet anskaffer den fæstende selv, men for Hoveri svares lige som hidtil. Til Indfæstning svares 25 Rdl.“ — Fæstebrevet underskrives af von Reitenstein, von Holstein og provst L. Terpager (Mern). — For de to øde jorder under ryttergodset må Mentz betale 10 rdl. i indfæstning. — Disse indfæstningsbeløb viser, hvilken værdi man har tillagt denne gård. Gennemsnitsindfæstningen på ryttergodset ved denne tid var omkring 8 rdl., og når det så huskes, at der hverken var besætning eller redskaber på gården, må de 35 rdl., det kostede Mentz Jacobsen at overtage farfaderens gård, siges at være noget usædvanligt.

*

Hermed er Jacob Olsens og Inger Joensdatters historie så fortalt. Meget, meget mere ville vi gerne have haft at vide om dem selv og om deres liv, men når vi så husker, at det snart er 300 år siden disse mennesker blev født, så er det jo alligevel opløftende — og også tankevækkende — at se, hvor meget der endnu er bevaret og endnu lever om dem. Ligstenen med uddrag af deres livshistorie ligger endnu „urørt“ på sin plads i Øster Eges-

borg kirkes midtergang, og selv om mange generationers tråd som sagt har slidt den ned til ulæselighed, vil den dog fremover bevare mindet om Sydsjællands mest ansete rytterbonde og om det afholdte ægtepar i Skovhuse.

Gamle grave ved Øster Egesborg kirkegårds vestre mur.

EFTERSKRIFT.

Og nu sidder jeg så her i Øster Egesborg gamle kirke den 7. juli 1959. — Jeg har gjort en pilgrimsrejse her-
ned for at stå ved Jacob Olsen og Inger Joensdatters grave. Jeg sidder måske netop i den samme kirkestol, hvor de sad, søndag efter søndag, og hvor de muligvis også sad på deres store festdag den 7. juli 1759 sammen med deres store og dygtige efterslægt. — Lige over for mig hænger præsternes vitæ-tavle, og jeg læser: Hans Ditzel 1759—1768 — og ønsker, at jeg havde hans ligprædiken over hver af de to. Den ville have fortalt mig meget, som jeg nu kun må gætte mig til. — —

På vejen gennem Skovhuse og videre hertil over Tol-

strup har jeg taget en buket roser indflettet grøftekantens vilde flora med hertil som en hilsen fra deres hjemby — og en hyldest fra en efterslægt. Varsomt løfter jeg så meget i den tunge løber, som dækker midtergangen og hermed gravstenen, og læser, hvad der endnu er synligt af de to's navne — og lægger min blomsterhilsen.

KILDER:

Vordingborg og Øster Egesborg sognes kirkebøger.

Vordingborg Rytterdistrikts Jordebogsregnskaber 1718—1774.

Jordebøger, fæstedesignationer, skifteprotokoller samt tingbøger.